

การพัฒนารูปแบบการวางแผนการเงิน เพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเกษียณ ของกลุ่มวัยทำงานในพื้นที่ภาคตะวันออก

Development of Financial Planning Model to Prepare for Retirement of Working Age Groups in the Eastern Region

นรินทร์ สมทอง¹ พูนศักดิ์ แสงสันต์¹ เสาวลักษณ์ เพ็ชรคล้าย¹ และพิพชรณ์ พิษุศิริประภา^{2*}
Narintorn Somthong¹ Poonsak Sangsunt¹ Saovaluck Petchklai¹ and Pipat Pichetsirapapa^{2*}

¹คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง กรุงเทพมหานคร 10240

²คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ จังหวัดฉะเชิงเทรา 24000

¹Faculty of Business Administration, Ramkhamhaeng University, Bangkok 10240

²Faculty of Management Science, Rajabhat Rajanagarindra University, Chachoengsao 24000

*To whom correspondence should be addressed. e-mail: pichetsirapapa_nui@hotmail.com

Received: 2 July 2026, Revised: 31 July 2026, Accepted: 23 August 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความรู้ทางการเงิน พฤติกรรมและปัญหาการวางแผนการเงิน การบริหารความเสี่ยง และการลงทุนเพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเกษียณของกลุ่มวัยทำงานในพื้นที่ภาคตะวันออก 2) ศึกษาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของการวางแผนการเงิน การบริหารความเสี่ยงและการลงทุนเพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเกษียณของกลุ่มวัยทำงานในพื้นที่ภาคตะวันออก และ 3) ศึกษาการพัฒนาและการส่งเสริมทางการเงินเพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเกษียณของกลุ่มวัยทำงานในพื้นที่ภาคตะวันออก การวิจัยแบบผสมผสานมีกลุ่มตัวอย่างได้แก่ กลุ่มวัยทำงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ธุรกิจส่วนตัว ค้าขาย งานบริการ และเดลิเวอรี่ ที่มีอายุระหว่าง 25-59 ปี ในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี และปราจีนบุรี การวิจัยเชิงปริมาณ การเลือกสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจำนวน 300 ชุด เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม สถิติในการวิเคราะห์ใช้ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและถดถอยพหุคูณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ การคัดเลือกสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจำนวน 15 คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีส่วนร่วม

ผลการวิจัยพบว่า 1) กลุ่มวัยทำงานมีความรู้ด้านการวางแผนทางการเงินในระดับมากที่สุดมีแนวทางในการออม การจัดทำรายรับ รายจ่ายของตนเองเป็นอย่างดี 2) ความเป็นไปได้ทางการเงิน การบริหารความเสี่ยงและการลงทุนต้องมีความเหมาะสมของแต่ละบุคคลให้มีความยืดหยุ่นกับระดับรายได้ ภาระหนี้สิน ค่าครองชีพและความสามารถในการบริหารความเสี่ยงของแต่ละบุคคลได้ร้อยละ 63.40 และ 3) โปรแกรมการสร้างวินัยทางการเงินส่งเสริมให้สถาบันการเงินทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแนะนำในการออมอย่างมีระบบ การให้ความรู้เกี่ยวกับลงทุนระยะยาว และองค์กรมีสวัสดิการด้านการออมให้กับบุคลากรเพื่อการเกษียณที่มั่นคง

คำสำคัญ: การวางแผนการเงิน การบริหารความเสี่ยง การลงทุน กลุ่มวัยทำงานภาคตะวันออก การเกษียณ

Abstract

This research article aims to 1) study the financial literacy, behavior, and problems of financial planning, risk management, and investment in preparation for retirement among working-age individuals in the Eastern region; 2) study the appropriateness and feasibility of financial planning, risk management, and investment in preparation for retirement among working-age individuals in the Eastern region; and 3) study the development

and promotion of financial literacy in preparation for retirement among working-age individuals in the Eastern region. The mixed-methods research sample includes working-age individuals aged 25-59 years from the public sector, private sector, self-employment, trade, service, and delivery industries in Chachoengsao, Chonburi, and Prachinburi provinces. Quantitative research uses a purposive sampling method of 300 respondents and employs questionnaires. Statistical analysis includes percentages, means, standard deviations, and multiple regression. Qualitative research uses a purposive sampling method of 15 respondents and employs participatory in-depth interviews.

Findings are as follows 1) the working age group has the highest level of knowledge about financial planning knowledge and has good approaches to saving and managing their income and expenses, 2) financial feasibility risk and investment management must be appropriate for each individual to be flexible with the level of income, debt burden, cost of living, and risk management ability of the individual at 63.40 percent, and 3) the financial discipline program encourages financial institutions to provide advice and guidance on saving systematically. By providing knowledge about long-term investing, the organization offers savings benefits to personnel to support a stable retirement.

Keywords: Financial Planning, Risk Management, Investment, Working-age Group in the Eastern region, Retirement

บทนำ

ประเทศไทยมีจำนวนประชากรที่เข้าสู่วัยทำงานที่ต้องเผชิญกับการจ้างงานที่เกิดการแข่งขันทั้งกลุ่มที่จบใหม่กับกลุ่มผู้ใหญ่วัยทำงานที่ยังต้องหางานทำหรือมีการเปลี่ยนงานเกิดขึ้น จึงทำให้เกิดการแข่งขันในด้านขององค์กรที่ต้องการจ้างบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพส่งผลกระทบต่อความต้องการแรงงานที่ต้องมีเงื่อนไขในการทำงาน เช่น ค่าจ้างสวัสดิการ รายได้อื่น ๆ ที่ยอมรับได้ และเวลาในการทำงานตามกฎหมายกำหนดไว้ นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจเทคโนโลยี และตลาดแรงงานที่มีผลกระทบต่อการทำงาน เช่น ภาวะเงินเฟ้อ การเลิกจ้าง การลดค่าตอบแทน การปิดกิจการ และปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลกระทบต่อนั่นในการทำงาน นอกจากนี้ กลุ่มวัยทำงานอาจเผชิญกับเหตุการณ์ที่ไม่คาดฝัน อาทิ การเสียชีวิตก่อนวัยอันควร การเจ็บป่วยรุนแรง ซึ่งอาจส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อฐานะทางการเงินและเป้าหมายการเกษียณ การบูรณาการเครื่องมือทางการเงินต่าง ๆ เช่น การประกันชีวิต ประกันสุขภาพ กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ และการกระจายความเสี่ยงในการลงทุน จึงเป็นกลยุทธ์สำคัญในการสร้างภูมิคุ้มกันและหลักประกันที่มั่นคง โดยที่การประกันชีวิตเป็นเครื่องมือบริหารความเสี่ยงขั้นพื้นฐานที่สร้างความมั่นคงให้แก่ครอบครัวและผู้ที่อยู่ในอุปการะ ซึ่งการซื้อบำนาญสามารถเพิ่มอรรถประโยชน์สูงสุด (Utility Maximization) ให้แก่ผู้บริโภคภายใต้สภาวะความไม่แน่นอนของอายุขัย (Yaari, 1965) ส่วนกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ (Provident Fund) ถือเป็นเสาหลักสำคัญของระบบบำนาญแบบกำหนดอัตราเงินสมทบ (Defined Contribution: DC) ที่เกิดจากความร่วมมือระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง การลงทุนผ่านกองทุนสำรองเลี้ยงชีพสอดคล้องกับทฤษฎีการเงินเชิงพฤติกรรม (Behavioral Finance) ในประเด็นของการออมภาคบังคับ (Forced Savings) และการบัญชีในใจ (Mental Accounting) ซึ่งช่วยแก้ปัญหาการขาดวินัยในการออมของมนุษย์ (Thaler, 1990) จึงทำให้กลุ่มวัยทำงานต้องมีการวางแผนเตรียมความพร้อมสู่การเกษียณเริ่มตั้งแต่วัยทำงานบุคคลจำเป็นต้องมีการวางแผนทางการเงิน การออม การบริหารความเสี่ยง และการลงทุนอย่างเป็นระบบและปลอดภัยมีความเสี่ยงต่ำ รวมทั้งต้องสร้างความมั่นคงทางการเงินในระยะยาวต่อไปได้ ทั้งนี้ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (2564) ยังให้ความสำคัญกับหลักการวางแผนการเงินและการลงทุน ซึ่งเป็นการจัดสรรเงินที่มีอยู่ของผู้ลงทุนที่เป็นบุคคลธรรมดา นิติบุคคล หรือกองทุนรวม โดยมุ่งหวังผลประโยชน์บางอย่างในอนาคตเป็นการตอบแทน โดยมีวัตถุประสงค์ของการลงทุน คือ 1) ผู้ลงทุนมีได้หวังผลจากการนำเงินที่เก็บไว้เพื่อใช้จ่ายในอนาคตเพียงวัตถุประสงค์เดียวแต่ต้องการนำเงินที่สะสมไปสร้างผลตอบแทนในอนาคตเพื่อให้เงินออกเงยขึ้น 2) ผลตอบแทนจากการลงทุนอาจมีความไม่แน่นอน ซึ่งเรียกว่า ความเสี่ยง โดยอัตราผลตอบแทนที่คาดหวัง

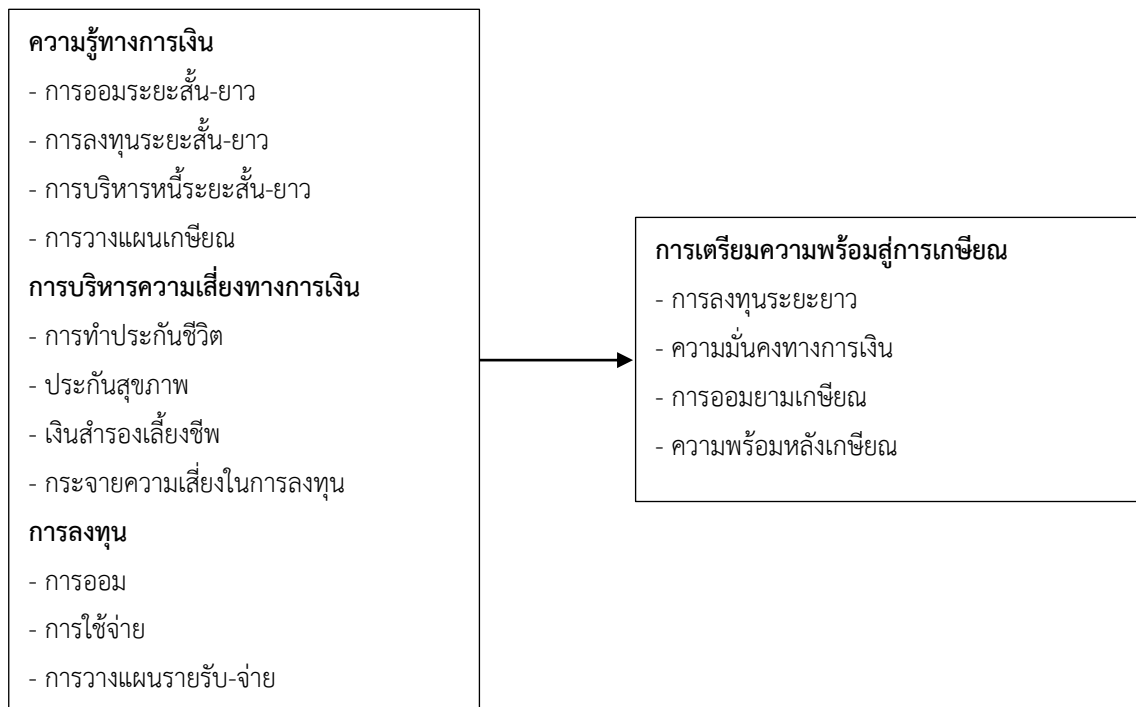
จะขึ้นอยู่กับระดับความเสี่ยงของการลงทุนด้วย และ 3) ผู้ลงทุนเชื่อว่า กระแสเงินสดหรือผลตอบแทนส่วนเพิ่มที่จะได้รับคือจะสามารถชดเชยเวลา อัตราเงินเฟ้อ และความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นได้อย่างคุ้มค่า จึงพิจารณาอย่างรอบคอบ และศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างดีเพื่อวางแผนการลงทุน ในการลดความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นได้จากการลงทุน และ Lusardi และ Mitchell (2014) พบว่า บุคคลที่มีความรู้ทางการเงินสูง มีแนวโน้มที่จะวางแผนการเงินและลงทุนเพื่อการเกษียณมากกว่าส่งผลให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจในบั้นปลายชีวิตสูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญ แต่ช่องว่างในปัจจุบันกลุ่มวัยทำงานเหล่านี้ยังประสบปัญหาเกี่ยวกับการขาดการวางแผนทางการเงินที่ชัดเจน เงินหมุนเวียนไม่ทัน เดือนชนเดือน ยังมีภาระหนี้สินที่เกิดขึ้นทุกเดือน และยังมีข้อจำกัดในการบริหารความเสี่ยงอย่างชัดเจน เนื่องจากต้องมีความจำเป็นที่ต้องใช้จ่ายในชีวิตประจำวันของตนเองให้ดีขึ้น ซึ่งเป็นปัญหาหลักที่กลุ่มวัยทำงานยังไม่สามารถควบคุมวินัยทางการเงินของตนเองได้ และนราวัลลภ ศุภวงศ์ (2564) พบว่า คนทำงานมีวุฒิประสงค์เกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน รายได้ ค่าใช้จ่ายและการบริหารความเสี่ยงเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงินในอนาคต แต่มักพบช่องว่างของปัญหาในการวางแผนทางการเงินในเรื่องปัจจัยที่ควบคุมไม่ได้จนเป็นอุปสรรคต่อการวางแผนทางการเงิน ได้แก่ ขาดเป้าหมาย และพฤติกรรมทางด้านที่เกี่ยวกับการวางแผนการเงิน นอกจากนี้ พื้นที่ภาคตะวันออกเป็นแหล่งเศรษฐกิจทางอุตสาหกรรม การผลิต บริการ การท่องเที่ยว และโลจิสติกส์ทำให้มีกลุ่มวัยทำงานเป็นจำนวนมากที่มาประกอบอาชีพหลักอยู่ที่นี่ แม้จะมีรายได้ในระดับที่สูงแต่ในพื้นที่จังหวัดชลบุรี ฉะเชิงเทรา และปราจีนบุรี เป็นที่พื้นที่เศรษฐกิจที่มีค่าครองชีพสูง จึงทำให้มีค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันและความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจที่ผันผวน ส่งผลทำให้กลุ่มวัยทำงานมีพฤติกรรมในการวางแผนทางการเงินการออม การลงทุน และการบริหารความเสี่ยงที่น้อยเพราะมีรายจ่ายมากกว่ารายรับที่ได้รับทุกเดือน จึงทำให้ไม่เพียงพอต่อการวางแผนทางการเงินเพื่อการเกษียณหรือการมีเงินสำรองฉุกเฉินไว้อย่างเพียงพอ ดังนั้น ปัญหาช่องว่างที่กลุ่มวัยทำงานต้องแก้ไข คือ ต้องสร้างวินัยในการวางแผนทางการเงินเป็นกระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรทางการเงินของบุคคลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายชีวิตด้วยการสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินโดยเน้นการวางแผนสภาพคล่องและการทำประกันภัยช่วยลดผลกระทบจากเหตุการณ์ไม่คาดฝัน ทำให้ครอบครัวไม่ตกอยู่ในภาวะล้มละลาย ด้วยการสะสมความมั่งคั่งจากการลงทุนอย่างมีหลักการ เพื่อช่วยเพิ่มมูลค่าสินทรัพย์สุทธิ เอาชนะเงินเฟ้อ และสร้างความพร้อมสำหรับวัยเกษียณได้ และการลดภาระพึ่งพิงรัฐ โดยเมื่อกลุ่มวัยทำงานมีความมั่นคงระดับบุคคล รัฐบาลจะสามารถจัดสรรงบประมาณสวัสดิการไปใช้ในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานอื่นๆ ส่งผลดีต่อความมั่นคงระดับมหภาคได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Lusardi & Mitchell, 2014)

จากที่กล่าวข้างต้นเกี่ยวกับ การพัฒนาการวางแผนการเงิน เพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเกษียณของกลุ่มวัยทำงานในพื้นที่ภาคตะวันออก จึงมีประเด็นสำคัญในบริบทของพื้นที่ภาคตะวันออกที่มีกลุ่มวัยทำงานเป็นจำนวนมาก ทำให้สนใจศึกษาการวางแผนการเงิน ตั้งแต่วัยทำงานช่วยให้บุคคลมีการกำหนดเป้าหมายทำงานที่ชัดเจนสามารถจัดสรรรายได้เพื่อการออม การลงทุนและการบริหารความเสี่ยงได้อย่างเหมาะสม และยังช่วยเสริมสร้างความรู้ทางการเงินและพฤติกรรมทางการเงินที่เหมาะสม ช่วยเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความพร้อมสู่การเกษียณและความมั่นคงทางการเงินของประชาชนและสนับสนุนการพัฒนาสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพและยั่งยืนในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาความรู้ทางการเงิน พฤติกรรมและปัญหาการวางแผนการเงิน การบริหารความเสี่ยงและการลงทุน เพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเกษียณของกลุ่มวัยทำงานในพื้นที่ภาคตะวันออก
2. ศึกษาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของการวางแผนการเงิน การบริหารความเสี่ยงและการลงทุน เพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเกษียณของกลุ่มวัยทำงานในพื้นที่ภาคตะวันออก
3. ศึกษาการพัฒนาและการส่งเสริมทางการเงินเพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเกษียณของกลุ่มวัยทำงานในพื้นที่ภาคตะวันออก

กรอบแนวคิดในการวิจัย

รูปที่ 1 กรอบแนวคิดงานวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed methods) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ขั้นตอนการศึกษาภาพรวมของความรู้ทางการเงิน พฤติกรรมและปัญหาการวางแผนการเงิน การบริหารความเสี่ยง และการลงทุนเพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเกษียณของกลุ่มวัยทำงานในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2. ขั้นตอนการกำหนดปัญหา คือ 1) ความสำคัญของภาพรวมของความรู้ทางการเงิน พฤติกรรมและปัญหา การวางแผนการเงิน การบริหารความเสี่ยงและการลงทุนเพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเกษียณของกลุ่มวัยทำงานในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในปัจจุบัน มีลักษณะการดำเนินงานอย่างไร 2) ปัญหาแนวทางความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของการวางแผนการเงิน การบริหารความเสี่ยง และการลงทุนเพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเกษียณของกลุ่มวัยทำงานในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ว่ามีลักษณะและอุปสรรคอะไรบ้าง และ 3) ความสัมพันธ์ของการพัฒนาและการส่งเสริมทางการเงินเพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเกษียณของกลุ่มวัยทำงานในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นอย่างไร

3. ขั้นตอนการวางแผนปฏิบัติงานวิจัย คือ การจัดทำขั้นตอนการปฏิบัติงานวิจัยรวมทั้งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับการทำวิจัยในแต่ละส่วนอย่างไรบ้าง พร้อมทำแผนปรับปรุงหรือพัฒนา มีลักษณะดำเนินการคือ 1) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) 2) การประชุมระดมสมองระหว่างทีมงานวิจัยกับผู้ที่เกี่ยวข้อง 3) การสนทนากลุ่มย่อย (Focus group) และ 4) แบบสอบถามสำหรับกลุ่มตัวอย่าง ส่วนผู้วิจัยจะเข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ ระดมสมอง และการสัมภาษณ์ โดยติดตามทุกขั้นตอน ให้คำปรึกษา และตรวจสอบผลของการดำเนินงานทุกขั้นตอน ติดตามแผนหรือเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน และกลุ่มตัวอย่างเข้ามามีส่วนร่วมลงมือปฏิบัติตามแผนและตรวจสอบความพึงพอใจ

4. ขั้นตอนการติดตาม ตรวจสอบ ปรับปรุง และแก้ไข ระหว่างการปฏิบัติงานวิจัย โดยขั้นตอนนี้ผู้วิจัยและกลุ่มตัวอย่าง ร่วมทำการพิจารณาหาทางปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติการวิจัยแบบมีส่วนร่วม แล้วมาปรับปรุงให้เหมาะสมกับการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย

5. ขั้นตอนการสรุปผลการวิจัย เป็นการนำผลการปฏิบัติการวิจัยแบบมีส่วนร่วมมาสรุปผลวิจัย และเรียบเรียงเป็นการรายงานผลการวิจัยออกเผยแพร่ต่อสาธารณชนและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง สำหรับการคืนข้อมูลให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปพัฒนาเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงินในอนาคตได้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร เนื่องจากประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีประชากรจำนวนมาก ไม่สามารถระบุจำนวนประชากรได้อย่างชัดเจน ทางทีมวิจัยจึงดำเนินการจัดกลุ่มประชากรคือ กลุ่มวัยทำงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ธุรกิจส่วนตัว ค้าขาย งานบริการ และเดลิเวอรี่ ที่มีอายุระหว่าง 25-59 ปี ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากพื้นที่ภาคตะวันออก ได้แก่ ฉะเชิงเทรา ชลบุรี และปราจีนบุรี

1. กลุ่มตัวอย่างการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เพื่อสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญทางการเงิน จำนวน 2 คน ธนาคาร จำนวน 3 คน บริษัทประกันชีวิต จำนวน 3 คน กลุ่มวัยทำงาน จำนวน 7 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 15 คน โดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

2. กลุ่มตัวอย่างการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มวัยทำงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ธุรกิจส่วนตัว ค้าขาย งานบริการและเดลิเวอรี่ ที่มีอายุระหว่าง 25-59 ปี ด้วยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงที่ผ่านเกณฑ์คัดเลือกและอาสาสมัคร รวมทั้งสิ้นจำนวน 300 คน ตามแนวคิดของ Hair et al. (2010) ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่เก็บข้อมูลได้อย่างเหมาะสมเพียงพอ และดำเนินการเก็บข้อมูลจากพื้นที่ภาคตะวันออก ได้แก่ ฉะเชิงเทรา จำนวน 100 คน ชลบุรี จำนวน 100 คน และปราจีนบุรี จำนวน 100 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการใช้เครื่องมือในการวิจัยที่สร้างขึ้นจากการศึกษากรอบแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยแบ่งได้ 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาความรู้ทางการเงิน พฤติกรรมและปัญหาการวางแผนการเงิน การบริหารความเสี่ยง และการลงทุนเพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเกษียณของกลุ่มวัยทำงานในพื้นที่ภาคตะวันออก ในปัจจุบันมีลักษณะการดำเนินงานอย่างไรบ้าง และทำการศึกษาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของการวางแผนการเงิน การบริหารความเสี่ยงและการลงทุน มีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้าง อย่างไร

ระยะที่ 2 นำผลที่ได้รับจากระยะที่ 1 เกี่ยวกับการวางแผนการเงิน การบริหารความเสี่ยงและการลงทุน มาระดมสมองเพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไข โดยการใช้ Gap analysis และดำเนินการเป็นแนวทางเดียวกันมีความเหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่าง

ระยะที่ 3 การสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาและการส่งเสริมทางการเงินเพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเกษียณของกลุ่มวัยทำงานในพื้นที่ภาคตะวันออกเพื่อต่อยอดและขยายผล

ซึ่งทั้ง 3 ระยะจะมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

การวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ 1) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ในกลุ่มตัวอย่าง 2) การประชุมแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการ AIC (Appreciation influence control) มีลักษณะแบบเปิดโอกาสให้กลุ่มตัวอย่าง และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบการดำเนินงาน และ 3) การสนทนากลุ่มย่อย (Focus group) จากผู้เกี่ยวข้อง (Stakeholders)

การวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaires) เป็นการวัดระดับความรู้และความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างในการพัฒนาการวางแผนการเงิน เพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเกษียณของกลุ่มวัยทำงานในพื้นที่ภาคตะวันออก

การเก็บรวบรวมข้อมูล การศึกษานี้เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยที่สร้างขึ้นจากการศึกษากรอบแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ ดังนี้

การวิจัยเชิงคุณภาพ

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ในกลุ่มผู้เชี่ยวชาญทางการเงิน ธนาคาร บริษัทประกันชีวิต กลุ่มวัยทำงาน ซึ่งประเด็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับปัญหา แนวทางในการแก้ไข จุดแข็งจุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคในการบริหารจัดการ และแนวทางในการพัฒนา โดยทีมผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบมีเครื่องมือในการสัมภาษณ์ เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพ สมุดจดบันทึก ซึ่งผู้วิจัยได้ชี้แจงรายละเอียดในการขออนุญาตใช้อุปกรณ์เหล่านี้จากผู้ให้ข้อมูลวิจัยทุกครั้ง

2. การประชุมแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการ AIC (Appreciation influence control) มีลักษณะแบบเปิดโอกาสให้กลุ่มตัวอย่าง และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบการดำเนินงาน เพื่อจะได้หาแนวทางรูปแบบการดำเนินงานให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มตัวอย่าง

3. การสนทนากลุ่มย่อย (Focus group) จากผู้เกี่ยวข้อง (Stakeholders) โดยจัดกลุ่มผู้เชี่ยวชาญทางการเงิน ธนาคาร บริษัทประกันชีวิต และกลุ่มวัยทำงาน ในแต่ละพื้นที่ให้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นของแนวทางการกำหนดเกี่ยวกับ การวางแผนทางการเงิน การบริหารความเสี่ยง และการลงทุน ว่ามีแนวทางอย่างไรบ้าง เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

การวิจัยเชิงปริมาณ

แบบสอบถาม (Questionnaires) เป็นการวัดระดับความรู้และความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างในการพัฒนาการวางแผนทางการเงิน เพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเกษียณของกลุ่มวัยทำงานในพื้นที่ภาคตะวันออก ส่วนการทดสอบหาความเที่ยงตรง (Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน มีค่าเท่ากับ 0.95 ด้วยเทคนิคค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC (Index of item-objective Congruence) และทดสอบความเชื่อมั่นด้วย Cronbach 's alpha (Cronbach, 1974) เท่ากับ 0.978 และการวิเคราะห์ข้อมูลสถิติ เช่น ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ เป็นต้น

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ศึกษาความรู้ทางการเงิน พฤติกรรมและปัญหาการวางแผนการเงิน การบริหารความเสี่ยงและการลงทุน เพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเกษียณของกลุ่มวัยทำงานในพื้นที่ภาคตะวันออก

พบว่า จากผลการสำรวจของกลุ่มตัวอย่าง ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิงจำนวน 240 คน คิดเป็นร้อยละ 80.00 มากกว่าเพศชายจำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 20.00 ระยะเวลาในการทำงานระหว่าง 6 – 10 ปี จำนวน 102 คน คิดเป็นร้อยละ 34.00 มีจำนวนมากที่สุด สำหรับการพัฒนาการวางแผนการเงิน การบริหารความเสี่ยงและการลงทุนเพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเกษียณของกลุ่มวัยทำงานในพื้นที่ภาคตะวันออกอยู่ในระดับมากที่สุด ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.56 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรวมเท่ากับ 0.593 ให้ความสำคัญกับตัวชี้วัดด้านการบริหารความเสี่ยงอยู่ในระดับมากที่สุด ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.61 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรวมเท่ากับ 0.554 รองลงมาคือ ด้านการลงทุนอยู่ในระดับมากที่สุด ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.60 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรวมเท่ากับ 0.667 ด้านการเตรียมความพร้อมสู่วัยเกษียณอยู่ในระดับมากที่สุด ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.56 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรวมเท่ากับ 0.632 และด้านการวางแผนทางการเงินอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.47 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรวมเท่ากับ 0.597 ตามลำดับ โดยส่วนใหญ่กลุ่มวัยทำงานมีความรู้ด้านการเงินในระดับดีมาก เนื่องจากมีแนวทางในการออม การจัดทำรายรับ รายจ่ายของตนเองเป็นอย่างดี และส่วนใหญ่ทำงานในองค์กรเอกชนความมั่นคง รายได้สวัสดิการแต่ละหน่วยงานไม่เท่ากัน จึงจำเป็นต้องพิจารณาเกี่ยวกับการเงินของตนเองพอสมควร โดยเฉพาะการมีบัญชีเงินฝาก หรือ การทำประกันชีวิต ส่วนใหญ่มักสร้างหนี้ให้มีทรัพย์สินเพื่อให้ตนเองมีฐานะในการทำงานเช่น บ้าน รถยนต์ คอนโด เป็นต้น แต่ยังคงเกี่ยวกับการลงทุนระยะยาว การวางแผนภาษี กองทุนรวม กองทุนเพื่อเกษียณ และการลงทุนบ้าง เลือกลงจากมีผู้รู้แนะนำ แต่ไม่ค่อยกล้าเสี่ยงมากนัก จึงทำให้ไม่สามารถวางแผนเกษียณได้อย่างเป็นรูปธรรม สาเหตุมาจากการมีหนี้สินที่ต้องชำระรายเดือน รายรับ รายจ่ายไม่เท่ากัน บ้างก็เดือนชนเดือน ยังไม่มีเพียงพอต่อการออมหรือการลงทุนระยะยาว

ส่วนพฤติกรรมทางการเงิน เกิดจากกลุ่มวัยทำงานเริ่มมีบัตรเครดิตหลายใบ การมีภาระหนี้สินที่ต้องผ่อน การใช้จ่ายผ่านระบบออนไลน์เพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดพฤติกรรมการวางแผนทางระยะสั้นทำได้ตรงเป้าหมายที่กำหนด จึงสะท้อนให้เห็นว่าการออมยังไม่มีวินัยเท่าที่ควร ส่วนแผนระยะยาวยังไม่ไปถึง หากหมดหนี้สินแล้วคงจะวางแผนระยะทางการเงินในการออมสำหรับการเกษียณต่อไป สำหรับปัญหาในการวางแผนทางการเงิน เนื่องจากเศรษฐกิจในปัจจุบันมีผลกระทบมากทำให้หลายองค์กรอยู่ไม่ได้ต้องปิดกิจการส่งผลทำให้บุคลากรตกงาน ไม่สามารถหางานทำได้ หรือบางองค์กรมีมาตรการประหยัดลดค่าจ้างลง แต่จำเป็นต้องทำงานอยู่ต่อไปเนื่องจากยังหางานที่อื่นไม่ได้ อีกทั้งเป็นพื้นที่ที่มีค่าครองชีพสูงทำให้รายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย ส่งผลให้มีการวางแผนทางการเงินในการออมน้อยลง และเกิดจากภาระหนี้สินมีหลายประเภท รวมทั้งขาดเป้าหมายทางการเงินที่เกิดขึ้นบ่อยมาก เช่น ต้องออมกับบาท ต้องออมเดือนละเท่าไร หรือควรลงทุนแบบใดที่สามารถนำมรดกหย่อนภาษีได้อีกทาง ขาดวินัยทางการเงินเกิดจากการสั่งซื้อสินค้าผ่านระบบออนไลน์มีจำนวนมากสะดวกในการได้รับสินค้า เป็นต้น

สำหรับการบริหารความเสี่ยงทางการเงิน มีความเข้าใจในการบริหารจัดการทางการเงินในชีวิตตนเองระดับหนึ่งเช่น การทำประกันสุขภาพ ประกันชีวิต การมีเงินทุนสำรองไว้มากจนประมาณ 3-5 เดือน ซึ่งยังไม่เพียงพอต่อในระยะยาว แต่ประเด็นสำคัญยังไม่ครอบคลุมถึงเช่น ความเสี่ยงด้านเงินเฟ้อ ความเสี่ยงด้านการลงทุน และด้านอายุงานเนื่องจากยังคิดว่าตนเองยังมีกำลังหาเงินอยู่และยังมีงานประจำทำอยู่ และอีกอย่างยังมีภาระหนี้สินหรือภาระทางครอบครัว จึงทำให้ยังไม่ค่อยวางแผนในการบริหารความเสี่ยงอย่างเหมาะสมเท่าที่ควร ซึ่งทำให้ส่งผลต่อการลงทุนเพื่อเตรียมเกษียณ และด้านการลงทุน โดยส่วนใหญ่กลุ่มวัยทำงาน ยังไม่มีการวางแผนเพื่อการเกษียณเพราะคิดว่ายังอีกยาวไกล อาจจะมีการลงทุนทางการเงินเช่น เงินฝาก สลากออมทรัพย์ ประกันสะสมทรัพย์ เพื่อเอาไว้ลดหย่อนภาษีประจำปี ในบางรายยังมีการวางแผนในระยะยาวที่มีความเสี่ยงต่ำมีโอกาสได้ผลตอบแทนเช่น กองทุนรวมหุ้น กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ กองทุนรวมเพื่อการออม และมีการสะสมเงินจากสวัสดิการขององค์กรตนเองในยามเกษียณหรือลาออกจากงาน ดังนั้นจึงสะท้อนให้เห็นว่า กลุ่มวัยทำงานยังตระหนักในการเตรียมความพร้อมสู่การเกษียณ แต่การเงินที่จะมาบริหารจัดการยังไม่มีวินัยเท่าที่ควรเกิดจากปัจจัยภายนอก นั่นสิน สภาพเศรษฐกิจ ค่าครองชีพ ส่งผลทำให้มีการบริหารทางการเงินในการออมและการลงทุน เพื่อการเกษียณยังไม่เป็นระบบเท่าที่ควร

วัตถุประสงค์ที่ 2 ศึกษาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของการวางแผนการเงิน การบริหารความเสี่ยงและการลงทุน เพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเกษียณของกลุ่มวัยทำงานในพื้นที่ภาคตะวันออก

พบว่า ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของการวางแผนการเงิน การบริหารความเสี่ยงและการลงทุนเพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเกษียณของกลุ่มวัยทำงานในพื้นที่ภาคตะวันออกโดยวิเคราะห์สถิติอนุมานหรือสถิติอ้างอิง (Inferential statistics) การหาความสัมพันธ์ของตัวแปร ในวัตถุประสงค์ของการวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณของตัวแปรการวางแผนการเงิน การบริหารความเสี่ยงและการลงทุนเพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเกษียณของกลุ่มวัยทำงานในพื้นที่ภาคตะวันออก

ตัวแปร	B	SE.	β
ด้านความรู้ทางการเงิน	.490	.016	.463
ด้านบริหารความเสี่ยงทางการเงิน	.207	.029	.182
ด้านการลงทุน	.602	.024	.641

$$R^2 = 0.634 \text{ SEE} = 0.8132 \text{ F} = 171.18 \text{ sig } 0.000$$

จากตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์สถิติถดถอยพหุคูณพบว่า ตัวแปรอิสระทั้ง 3 ตัวร่วมกันอธิบายความผันแปร เพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเกษียณของกลุ่มวัยทำงานในพื้นที่ภาคตะวันออกได้ร้อยละ 63.40 โดยพบว่าปัจจัยที่ส่งผลคือ ด้านการลงทุน มีอิทธิพลมากที่สุด ($\beta = .641$) รองลงมาคือ ด้านความรู้ทางการเงิน ($\beta = .463$) การบริหารความเสี่ยง ($\beta = .182$) ตามลำดับ และตัวแปรมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความพร้อมสู่การเกษียณ

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบปัจจัยความสัมพันธ์ของตัวแปร

ตัวแปร	df	SS	F	P
ด้านความรู้ทางการเงิน	1	13.249	2407.215	.000
ด้านบริหารความเสี่ยงทางการเงิน	1	18.520	1622.682	.000
ด้านการลงทุน	1	8.351	3961.493	.000

จากตารางที่ 2 การเปรียบเทียบของตัวแปรด้านความรู้ทางการเงิน การบริหารความเสี่ยง และการลงทุน เพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเกษียณของกลุ่มวัยทำงานในพื้นที่ภาคตะวันออก แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงให้เห็นว่าปัจจัยทั้ง 3 ด้านมีความสัมพันธ์กับความพร้อมสู่การเกษียณอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

ตัวแปร	r	Sig	ลำดับที่
ด้านความรู้ทางการเงิน	0.943	0.000	2
ด้านบริหารความเสี่ยงทางการเงิน	0.919	0.000	3
ด้านการลงทุน	0.964	0.000	1

จากตารางที่ 3 การแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร 3 ตัว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์กันเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการลงทุน $r=0.964$ สูงสุด รองลงมาคือ ด้านความรู้ทางการเงิน $r=0.943$ และด้านการบริหารความเสี่ยง $r=0.919$ ตามลำดับ ซึ่งมีความสัมพันธ์กันในทิศทางเดียวกัน

สำหรับความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของการวางแผนการเงิน การบริหารความเสี่ยงและการลงทุนเพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเกษียณของกลุ่มวัยทำงานในพื้นที่ภาคตะวันออก พบว่า 1) กลุ่มที่มีรูปแบบการวางแผนทางการเงินที่มีสถานะทางการเงินแบบเดือนชนเดือนสาเหตุมาจาก มีภาระค่าใช้จ่ายประจำสูง เงินออมค่อนข้างน้อย และมีภาระหนี้สินสูง ความเป็นไปได้คือ ทำบัญชีรายรับรายจ่าย การกันเงินสำรองยามฉุกเฉิน ลดหนี้สินที่ไม่จำเป็นออก และต้องฝึกวินัยในการออม ส่วนความเหมาะสมในการลงทุนเพื่อการยอมรับความเสี่ยงได้ เช่น เงินฝาก สลากออมทรัพย์ พันธบัตรรัฐบาล เป็นการเน้นเงินต้น มีความเสี่ยงต่ำ 2) กลุ่มวัยทำงานที่เริ่มมีการวางแผนด้านภาษีประจำปีมากขึ้น เนื่องจากการเสียภาษีจึงทำให้ต้องคิดวางแผนในการชำระภาษีไม่ให้มากเกินไป รวมทั้งมีการวางแผนการลงทุนระยะยาว การทำประกันสุขภาพและสะสมทรัพย์ และกองทุนสำรองเลี้ยงชีพที่มีความเสี่ยงต่ำมั่นใจได้ผลตอบแทนระยะยาวอย่างชัดเจน ความเหมาะสมในการลงทุนเพื่อยอมรับการบริหารความเสี่ยง เช่น กองทุนผสม กองทุนหุ้น กองทุนรวมเพื่อการออม และกองทุนเพื่อการเกษียณ เป็นต้น 3) กลุ่มที่มีรายได้สูงและมีความมั่นคงทางการเงิน ความเป็นไปได้ในการวางแผนทางการเงินเริ่มจากการกระจายการลงทุน การวางแผนภาษีประจำปี การลงทุนทรัพย์สินหลายประเภทเช่น ตราสารหนี้ กองทุนรวม พันธบัตร และอื่นๆ รวมถึงการวางแผนมรดก ความเหมาะสมในการลงทุนเพื่อยอมรับการบริหารความเสี่ยง เช่น หุ้น ETF REIT สินทรัพย์ทางเลือก เป็นต้น เพราะกลุ่มนี้จะมีรายได้สูงแต่ภาษีสังคมจะมีมากตามไปด้วย จำเป็นต้องมีการวางแผนทางการเงินที่มั่นคงเพื่อความปลอดภัยในการเตรียมพร้อมสู่การเกษียณ

สำหรับความเหมาะสมด้านการบริหารความเสี่ยง กลุ่มวัยทำงานส่วนใหญ่มีความวิตกกังวลเรื่องสุขภาพหากเจ็บป่วยมีผลกระทบต่อการเงินและการทำงานจำเป็นต้องทำประกันสุขภาพ ประกันชีวิตหรือการมีเงินฉุกเฉินหากมีเหตุเกิดขึ้นเกี่ยวกับสุขภาพ เพราะมีผลกระทบต่อหน้าที่การงานอีกด้วย และอีกประการความเสี่ยงที่เกิดจากการตกงานเนื่องจากสภาพเศรษฐกิจมีผลกระทบต่อองค์กรหลายแห่ง มีการลดจำนวนพนักงาน ลดค่าตอบแทน หรือการทำ AI มาแทนตำแหน่งงานเพื่อลดต้นทุนให้กับองค์กร ดังนั้น ความเป็นไปได้ของกลุ่มวัยทำงานต้องมีการวางแผนบริหารความเสี่ยงในการสำรองเงินป้องกันอย่างไร 10-12 เดือน เพื่อลดความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นกับตนเองได้ ทั้งนี้กลุ่มวัยทำงานควรมีความรู้ทางการเงิน การบริหารความเสี่ยงและการลงทุนที่เหมาะสมของแต่ละบุคคลให้มีความยืดหยุ่นต่อคุณภาพชีวิตของตนเองเพราะสิ่งที่ต้องพิจารณาของแต่ละบุคคลเกิดจากระดับรายได้ ภาระหนี้สิน ค่าครองชีพและความสามารถในการบริหารความเสี่ยงของแต่ละบุคคลให้ได้อย่างเหมาะสม

วัตถุประสงค์ที่ 3 ศึกษาการพัฒนาและการส่งเสริมทางการเงินเพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเกษียณของกลุ่มวัยทำงานในพื้นที่ภาคตะวันออก

พบว่า 1) บริบทของกลุ่มวัยทำงานภาคตะวันออก เป็นพื้นที่ที่มีประชากรวัยทำงานเป็นจำนวนมากหลากหลายสายงาน ทั้งภาคอุตสาหกรรมการผลิต การบริการ ภาครัฐ ธุรกิจส่วนตัว แรงงานอิสระ เกษตรยุคใหม่และอื่นๆ เป็นจำนวนมากและหลายอาชีพ มีค่าตอบแทนสูงตามตำแหน่งหน้าที่ความรับผิดชอบ แต่มีค่าครองชีพค่อนข้างสูงตามไปด้วยเนื่องจากสภาพเศรษฐกิจในพื้นที่นี้มีรายได้สูง จึงทำให้พฤติกรรมของแต่ละบุคคลมีการปรับเปลี่ยนตามบริบทกันไป หลายคนยังไม่สามารถมีเงินออมในการเตรียมสู่การเกษียณได้ 2) การรับรู้เตรียมความพร้อมสู่การเกษียณ โดยการรับรู้เกี่ยวกับทางเงินในด้านการออม เข้าใจเกี่ยวกับกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ ประกันสังคม ประกันชีวิต และประกันสุขภาพที่ต้องวางแผนทางการเงินควบคู่กันไปเพื่อจะได้มีเงินไว้ใช้ยามเกษียณได้ 3) พฤติกรรมทางการเงินของกลุ่มวัยทำงาน ซึ่งเกิดขึ้นในชีวิตประจำวันที่มีการวางแผนทางการเงิน รายรับ รายจ่าย การลงทุน

การบริหารหนี้สิน การจัดสรรเงินฉุกเฉินสำหรับตนเองและครอบครัว และการบริหารความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากภาวะเงินเพื่อสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน การเลิกจ้างงาน และการลดค่าตอบแทนในการทำงาน จึงจำเป็นต้องมีการวางแผนทางการเงินของตนเองที่ดี หรือมีสถาบันการเงินคอยให้คำแนะนำให้สนใจออมเงินในระยะยาวเพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเกษียณ 4) ปัจจัยที่เอื้อต่อและเป็นอุปสรรคเกิด 2 ปัจจัยดังนี้ ปัจจัยภายใน เช่น ความรู้ทางการเงิน การวินัยทางการเงิน พฤติกรรมควบคุมตนเอง ทักษะทางการเงิน เป้าหมายชีวิต และประสบการณ์ในการลงทุน และปัจจัยภายนอก เช่น รายได้ ค่าครองชีพ ภาระหนี้สิน สวัสดิการขององค์กรที่มีให้ การเข้าถึงสถาบันการเงิน การสนับสนุนจากครอบครัว ซึ่งสิ่งเหล่านี้ขึ้นอยู่กับกลุ่มวัยทำงานทุกคนที่ต้องวางแผนตนเองในการเตรียมความพร้อมสู่การเกษียณให้มีคุณภาพชีวิตของตนเองที่ดีให้ได้ และ 5. การพัฒนาและการส่งเสริมทางการเงิน โดยเน้นโปรแกรมการสร้างวินัยทางการเงินส่งเสริมให้สถาบันการเงินทุกแห่งทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแนะนำในการออมอย่างมีระบบ การให้ความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมการลงทุนระยะยาวเพื่อให้เกิดผลตอบแทนในอนาคตและมีความเสี่ยงต่ำ การให้หน่วยงานหรือองค์กรมีสวัสดิการด้านการออมให้บุคลากรเพื่อการเกษียณซึ่งเป็นการสร้างความมั่นคงให้กับตนเองในระยะยาวได้

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ศึกษาความรู้ทางการเงิน พฤติกรรมและปัญหาการวางแผนการเงิน การบริหารความเสี่ยงและการลงทุน เพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเกษียณของกลุ่มวัยทำงานในพื้นที่ภาคตะวันออก

พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิงจำนวน 240 คน คิดเป็นร้อยละ 80.00 มากกว่า เพศชายจำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 20.00 สำหรับการพัฒนาการวางแผนการเงิน การบริหารความเสี่ยงและการลงทุนเพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเกษียณของกลุ่มวัยทำงานในพื้นที่ภาคตะวันออก อยู่ในระดับมากที่สุด ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.56 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรวมเท่ากับ 0.593 ส่วนใหญ่กลุ่มวัยทำงานมีความรู้ด้านการวางแผนทางการเงินในระดับดีมาก โดยเฉพาะการมีบัญชีเงินฝาก หรือการทำประกันชีวิต แต่มักสร้างหนี้ให้มามากขึ้นให้เป็นทรัพย์สินเพื่อให้ตนเองมีฐานะในการทำงาน แต่ยังคงขาดเกี่ยวกับการลงทุนระยะยาว การวางแผนภาษี กองทุนรวม กองทุนเพื่อเกษียณ และการลงทุนบ้างเลือกจากมีผู้รู้แนะนำ แต่ไม่ค่อยกล้าเสี่ยงมากนัก จึงทำให้ไม่สามารถวางแผนเกษียณได้อย่างเป็นรูปธรรม ส่วนพฤติกรรมทางการเงิน เกิดจากกลุ่มวัยทำงานเริ่มมีบัตรเครดิตหลายใบ การมีภาระหนี้สินที่ต้องผ่อน การใช้จ่ายผ่านระบบออนไลน์เพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดพฤติกรรมการวางแผนทางระยะสั้น ทำได้ตรงเป้าหมายที่กำหนด จึงสะท้อนให้เห็นว่าการออมยังไม่มีวินัยเท่าที่ควร ส่วนแผนระยะยาวยังไม่ไปถึง หากหมดหนี้สินแล้ว คงจะวางแผนระยะทางการเงินในการออมสำหรับการเกษียณต่อไป สำหรับการบริหารความเสี่ยงทางการเงิน มีความเข้าใจในการบริหารจัดการในชีวิตตนเองระดับหนึ่งเช่น การทำประกันสุขภาพ ประกันชีวิต การมีเงินทุนสำรองไว้มาก่อนฉุกเฉินประมาณ 3-5 เดือน ซึ่งยังไม่เพียงพอต่อในระยะยาว จึงทำให้ยังไม่ค่อยวางแผนในการบริหารความเสี่ยงอย่างเหมาะสมเท่าที่ควร และด้านการลงทุน โดยส่วนใหญ่กลุ่มวัยทำงาน ยังไม่มีการวางแผนเพื่อการเกษียณเพราะคิดว่ายังกียาวไกล อาจจะมีการลงทุนทางการเงิน เช่น เงินฝาก สลากออมทรัพย์ ประกันสะสมทรัพย์ เพื่อเอาไว้ลดหย่อนภาษีประจำปี ในบางรายยังมีการวางแผนในระยะยาวที่มีความเสี่ยงต่ำมีโอกาสได้ผลตอบแทนสอดคล้องกับ Lusardi และ Mitchell (2014) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ทางการเงิน (Financial literacy) และการวางแผนเกษียณอายุ โดยพบว่าบุคคลที่มีความรู้ทางการเงินสูง มีแนวโน้มที่จะวางแผนการเงิน และลงทุนเพื่อการเกษียณมากกว่าส่งผลให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจในบั้นปลายชีวิตสูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญ เช่นเดียวกับ อรุณ นิลนันท์ (2563) พบว่าการวางแผนการออมที่ส่งผลประสิทธิภาพในการดำรงชีพ จำแนกตามประชากรศาสตร์ พบว่า ปัจจัยด้านเพศอายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา รายได้รายจ่าย สาเหตุการออม มีการวางแผนการออมแตกต่างกัน และในด้านการออม วัตถุประสงค์การออม ลักษณะการออม รูปแบบการออม แนวโน้มการออมในอนาคต การศึกษาแหล่งข้อมูลการออม การบริหารการเงินเพื่อการเกษียณ แตกต่างกันเนื่องจากระดับนัยสำคัญ น้อยกว่า 0.05 ตามลำดับ นอกจากนี้กิตติยา จิตต์อาจหาญ (2566) พบว่า ผลกระทบของการบริหาร ความเสี่ยงในการปฏิบัติงานทางการเงิน ด้านการระบุเหตุการณ์ความเสี่ยง การประเมินความเสี่ยง การจัดการ ความเสี่ยง และการติดตามประเมินผลและรายงาน ส่งผลต่อคุณภาพรายงานทางการเงินของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในกรุงเทพมหานครในสถานการณ์แพร่ระบาดของโควิด-19 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในขณะที่การกำหนดวัตถุประสงค์ของความเสี่ยง ไม่ส่งผลต่อคุณภาพรายงานทางการเงินของ วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในกรุงเทพมหานครในสถานการณ์แพร่ระบาดของโควิด-19

วัตถุประสงค์ที่ 2 ศึกษาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของการวางแผนการเงิน การบริหารความเสี่ยงและการลงทุน เพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเกษียณของกลุ่มวัยทำงานในพื้นที่ภาคตะวันออก

พบว่า ตัวแปรอิสระทั้ง 3 ตัวร่วมกันอธิบายความผันแปร ได้ร้อยละ 63.40 โดยพบว่าปัจจัยที่ส่งผล คือ ด้านความรู้ทางการเงิน การบริหารความเสี่ยง และการลงทุน เพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเกษียณของกลุ่มวัยทำงานในพื้นที่ภาคตะวันออก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์กันเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการลงทุน $r=0.964$ สูงสุด รองลงมาคือ ด้านความรู้ทางการเงิน $r=0.943$ และด้านการบริหารความเสี่ยง $r=0.919$ ตามลำดับ ซึ่งมีความสัมพันธ์กันในทิศทางเดียวกัน สำหรับความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของการวางแผนการเงินโดยพิจารณาได้ ดังนี้ 1) กลุ่มที่มีรูปแบบการวางแผนทางการเงินที่มีสถานะทางการเงินแบบเดือนชนเดือนสาเหตุมาจาก มีภาระค่าใช้จ่ายประจำสูง เงินออมค่อนข้างน้อย และมีภาระหนี้สินสูง ความเป็นไปต้องคือ การกั้นเงินสำรองยามฉุกเฉิน ลดหนี้สินที่ไม่จำเป็นออก และต้องฝึกวินัยในการออม ส่วนความเหมาะสมในการลงทุนเพื่อการยอมรับความเสี่ยงได้ เช่น เงินฝาก สลากออมทรัพย์ พันธบัตรรัฐบาล ที่มีความเสี่ยงต่ำ 2) กลุ่มวัยทำงานที่เริ่มมีการวางแผนด้านภาษีประจำปีมากขึ้น เนื่องจากการเสียภาษีจึงทำให้ต้องคิดวางแผนในการชำระภาษีไม่ให้มากเกินไป รวมทั้งมีการวางแผนการลงทุนระยะยาว การทำประกันสุขภาพและสะสมทรัพย์ และกองทุนสำรองเลี้ยงชีพที่มีความเสี่ยงต่ำมั่นใจได้ผลตอบแทนระยะยาวอย่างชัดเจน 3) กลุ่มที่มีความมั่นคงรายได้สูง ความเป็นไปได้ในการวางแผนทางการเงินเริ่มจากการกระจายการลงทุน การวางแผนภาษีประจำปี การลงทุนทรัพย์สินหลายประเภท เพราะกลุ่มนี้จะมีรายได้สูงแต่ภาษีสังคมจะมีมากตามไปด้วย จำเป็นต้องมีการวางแผนทางการเงินที่มั่นคงเพื่อความปลอดภัยของตนเองให้การเตรียมพร้อมสู่การเกษียณ สำหรับความเหมาะสมด้านการบริหารความเสี่ยง กลุ่มวัยทำงานส่วนใหญ่มีความวิตกกังวลเรื่องสุขภาพหากเจ็บป่วยมีผลกระทบต่อการเงินและการทำงานจำเป็นต้องเป็นทำประกันสุขภาพ ประกันชีวิตหรือการมีเงินฉุกเฉินหากมีเหตุเกิดขึ้นเกี่ยวกับสุขภาพเพราะมีผลกระทบต่อหน้าที่การเงินอีกด้วยและอีกประการความเสี่ยงที่เกิดจากการตกงานเนื่องจากสภาพเศรษฐกิจมีผลกระทบต่อองค์กรหลายแห่งมีการลดจำนวนพนักงาน ลดค่าตอบแทน หรือการทำ AI มาแทนตำแหน่งงานเพื่อลดต้นทุนให้กับองค์กร สอดคล้องกับ Cocco et al. (2005) ที่ศึกษาพฤติกรรมการบริโภคและการเลือกการลงทุนตลอดช่วงชีวิต (Consumption and Portfolio Choice over the Life Cycle) พบว่าความเสี่ยงของรายได้จากแรงงาน มีอิทธิพลอย่างมากต่อการจัดสรรสินทรัพย์ บุคคลที่มีรายได้จากการทำงานที่มั่นคงควรจัดสรรเงินลงทุนไปในสินทรัพย์เสี่ยง เช่น ตลาดหุ้น ในสัดส่วนที่สูงขึ้นในช่วงวัยทำงานตอนต้น เพื่อผลตอบแทนที่ดีกว่าในระยะยาว ในขณะที่ผลการศึกษาของ Merton (2014) เสนอว่าการบริหารความเสี่ยงด้านการลงทุนในพอร์ตเกษียณอายุ ควรเน้นที่การประกันกระแสเงินสดขั้นต่ำที่เพียงพอต่อการดำรงชีพแทนที่จะมุ่งเน้นเพียงการเพิ่มมูลค่าพอร์ตการลงทุนเพียงอย่างเดียว และในด้านการบริหารความเสี่ยงยังสอดคล้องกับ Goda et al. (2011) ที่พบว่าความเสี่ยงด้านสุขภาพส่งผลต่อการวางแผนการออมบุคคลที่มีการจัดการความเสี่ยงด้วยการทำประกันสุขภาพและประกันชีวิต จะมีแนวโน้มการจัดการเงินทุนเพื่อการเกษียณที่มีประสิทธิภาพมากกว่า เนื่องจากไม่ต้องสำรองเงินสดจำนวนมากไว้เพื่อเหตุฉุกเฉินด้านการแพทย์ เช่นเดียวกับ นราวัลลภ ศุภวงศ์ (2564) พบว่า คนทำงานมีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน รายได้ ค่าใช้จ่ายและการบริหารความเสี่ยงเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงินในอนาคต แต่มักพบเจอปัญหาในการวางแผนทางการเงินในเรื่องปัจจัยที่ควบคุมไม่ได้จนเป็นอุปสรรคต่อการวางแผนทางการเงิน ได้แก่ ขาดเป้าหมาย และพฤติกรรมทางด้านที่เกี่ยวกับการวางแผนการเงิน อย่างไรก็ตามเป้าหมายควรมีการประเมินสถานการณ์ทางการเงินและสถานะทางการเงิน ก่อนจะกำหนดการวางแผนการเงิน เพื่อให้ประสบความสำเร็จในการวางแผนทางการเงิน เช่นเดียวกับ ชูตินันท์ ประทีป ณ ถลาง (2563) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางการเงินที่ส่งผลต่อการลงทุนทางการเงิน พบว่า ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางแหล่งข้อมูลข่าวสาร และปัจจัยทางการเมือง มีความสัมพันธ์ที่ส่งผลต่อการลงทุนทางการเงินเช่นกัน เช่นเดียวกับ อีรวัดน์ ธวัชรัตนโกสิน (2564) พบว่า การบริหารความเสี่ยงในการปฏิบัติงานทางการเงินด้านการประเมินความเสี่ยงงานการเงิน ด้านกิจกรรมควบคุม ด้านสารสนเทศและการสื่อสารในการปฏิบัติงานมีความสัมพันธ์และผลกระทบเชิงบวกกับความสำเร็จในการดำเนินงานทางการเงินโดยรวม ดังนั้น ผู้จัดการฝ่ายการเงินต้องให้ความสำคัญกับการบริหารความเสี่ยงในการปฏิบัติงานทางการเงินของธุรกิจยานยนต์ โดยนำมาใช้ในการวางแผนการบริหารความเสี่ยงในการปฏิบัติงานทางการเงินของบุคลากร เพื่อเพิ่มโอกาสในการสร้างความสำเร็จในการดำเนินงานทางการเงิน และนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาแผนการบริหารความเสี่ยงขององค์กรและนำวิธีการจัดการกับความเสี่ยงที่เหมาะสมมาใช้เพื่อป้องกันการสูญเสียทรัพยากรขององค์กรและส่งเสริมให้การบริหารความเสี่ยงในองค์กรมีประสิทธิภาพสูงสุด

วัตถุประสงค์ที่ 3 ศึกษาการพัฒนาและการส่งเสริมทางการเงินเพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเกษียณของกลุ่มวัยทำงานในพื้นที่ภาคตะวันออก

พบว่า บริบทของกลุ่มวัยทำงานภาคตะวันออกจำเป็นต้องการรับรู้เตรียมความพร้อมสู่การเกษียณ โดยการรับรู้เกี่ยวกับทางการเงินในด้านการออม เข้าใจเกี่ยวกับกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ ประกันสังคม ประกันชีวิต และประกันสุขภาพที่ต้องวางแผนทางการเงินควบคู่กันไปเพื่อจะได้มีเงินไว้ใช้ยามเกษียณได้ รวมทั้งพฤติกรรมทางการเงินของกลุ่มวัยทำงาน ซึ่งเกิดขึ้นในชีวิตประจำที่มีการวางแผนทางการเงิน การลงทุน การบริหารหนี้สิน การจัดสรรเงินฉุกเฉินสำหรับตนเองและครอบครัว และการบริหารความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากภาวะเงินเฟ้อ สภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน การเลิกจ้างงาน และการลดค่าตอบแทนในการทำงาน และปัจจัยที่เอื้อต่อและเป็นอุปสรรคเกิด 2 ปัจจัยดังนี้ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ซึ่งสิ่งเหล่านี้ขึ้นอยู่กับกลุ่มวัยทำงานทุกคนที่ต้องวางแผนตนเองในการเตรียมความพร้อมสู่การเกษียณให้มีคุณภาพชีวิตของตนเองที่ดีให้ได้ และการพัฒนาและการส่งเสริมทางการเงิน โดยเน้นโปรแกรมการสร้างวินัยทางการเงินส่งเสริมให้สถาบันการเงินทุกแห่งทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแนะนำในการออมอย่างมีระบบ การให้ความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมลงทุนระยะยาวเพื่อให้เกิดผลตอบแทนในอนาคตและมีความเสี่ยงต่ำ การให้หน่วยงานหรือองค์กรมีสวัสดิการด้านการออมให้บุคลากรเพื่อการเกษียณซึ่งเป็นการสร้างความมั่นคงให้กับตนเองในระยะยาวได้ ซึ่งงานวิจัยของวิชานดา อนุมชาติ (2569) พบว่า ทักษะทางการเงิน ระดับรายได้ ระดับการศึกษาในระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่าและการทำบัญชีรายรับรายจ่ายส่งผลทางบวกต่อการตัดสินใจออมเงินอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติผลการศึกษาสะท้อนว่า การส่งเสริมการออมไม่ควรพิจารณาเพียงรายได้ แต่ควรให้ความสำคัญกับการยกระดับทักษะทางการเงินและการส่งเสริมการทำบัญชีรายรับรายจ่ายควบคู่กัน เพื่อสนับสนุนการออมอย่างยั่งยืน เช่นเดียวกับ นราวัลลภ ศุภวงศ์ (2564) พบว่า คนทำงานมีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน รายได้ ค่าใช้จ่ายและการบริหารความเสี่ยงเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงินในอนาคต แต่มักพบเจอปัญหาในการวางแผนทางการเงินในเรื่องปัจจัยที่ควบคุมไม่ได้จนเป็นอุปสรรคต่อการวางแผนทางการเงิน ได้แก่ ขาดเป้าหมาย และพฤติกรรมทางด้านที่เกี่ยวกับการวางแผนการเงิน อย่างไรก็ตามเป้าหมายควรมีการประเมินสถานการณ์ทางการเงินและสถานะทางการเงินก่อนจะกำหนดการวางแผนการเงิน เพื่อให้ประสบความสำเร็จในการวางแผนทางการเงิน งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าการส่งเสริมการพัฒนาเพิ่มความรู้ทางการเงิน ทำให้บุคคลที่มีความรู้ทางการเงินสูง มีแนวโน้มที่จะวางแผนการเงินและลงทุนเพื่อการเกษียณมากกว่าส่งผลให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจในบั้นปลายชีวิตสูงกว่า (Lusardi และ Mitchell, 2014)

ข้อเสนอแนะผลการวิจัย

ข้อเสนอแนะการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. กลุ่มวัยทำงานควรตระหนักถึงความสำคัญของการวางแผนทางการเงิน การบริหารความเสี่ยง และการลงทุนในระยะยาวที่มั่นคง โดยการออมเพื่อการเกษียณ เงินสำรองฉุกเฉิน การบริหารหนี้สินอย่างเหมาะสม เพื่อสร้างความมั่นคงทางการเงินและมีคุณภาพชีวิตที่ดีหลังเกษียณ
2. สถาบันการเงินควรมีบทบาทในการให้บริการแนะนำผลิตภัณฑ์ทางการเงินเกี่ยวกับการออม การลงทุนระยะสั้นและระยะยาว รวมทั้งการบริหารความเสี่ยงให้เหมาะสมกับรายได้ อายุและเป้าหมายของระดับความเสี่ยงที่ยอมรับได้
3. สถานประกอบทั้งภาครัฐและเอกชนควรส่งเสริมให้บุคลากรมีการจัดอบรมเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน การลงทุน การบริหารความเสี่ยงให้ความรู้และให้คำปรึกษาในการฝากเงินออมผ่านกองทุนสำรองเลี้ยงชีพหรือการลงทุนระยะยาว เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางการเงินก่อนเกษียณ

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาารูปแบบปัจจัยทางจิตวิทยา และพฤติกรรมเกี่ยวกับวินัยทางการเงิน ความเชื่อมั่นทางการเงินและแรงจูงใจในการออมที่มีอิทธิพลต่อการเตรียมความพร้อมสู่การเกษียณ
2. พัฒนาโปรแกรมทางการเงินในการช่วยการออม การวางแผนการลงทุน และการบริหารความเสี่ยงเพื่อประเมินความสามารถในการวางแผนทางการเงินของกลุ่มวัยทำงาน

เอกสารอ้างอิง

- กิตติยา จิตต์อาจหาญ. (2566). การบริหารความเสี่ยงในการปฏิบัติงานทางการเงินที่มีต่อคุณภาพรายงานทางการเงินของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในกรุงเทพมหานครในสถานการณ์ แพร่ระบาดของโควิด-19. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*. 6(1). 226-238.
- ชุนันท์ ประทีป ณ ถลาง. (2563). ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการลงทุนทางการเงินของประชาชนในกรุงเทพมหานคร. [การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. (2564). *หลักการลงทุน*. <https://media.set.or.th/set/Documents/2022/Jul/42.pdf>.
- ธีรวัฒน์ ธวัชรัตนโกสิน. (2564). ผลกระทบของการบริหารความเสี่ยงในการปฏิบัติงานทางการเงินที่มีต่อความสำเร็จในการดำเนินงานทางการเงินของธุรกิจยานยนต์. *วารสารวิชาการนอร์ทเทิร์น*. 8(4). 12-26.
- นราวัลลภ ศุภวงศ์. (2564). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการวางแผนทางการเงินในคนวัยทำงาน. [การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยสยาม.
- วิญญาดา ถนอมชาติ. (2569). ทักษะทางการเงิน: ปัจจัยสำคัญสู่การตัดสินใจออมเงินของคนไทย. *วารสารการจัดการโซ่คุณค่าและกลยุทธ์ธุรกิจ*. 5(2). 21-38. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/VCMS/article/view/265004>.
- อรพิน นิลนันท์. (2563). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการวางแผนการออมกับประสิทธิภาพในการดำรงชีพของพนักงานบริษัทเอสพีดีไชนด์สแควร์. [สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- Cocco, J. F., Gomes, F. J., & Maenhout, P. J. (2005). Consumption and portfolio choice over the life cycle. *The Review of Financial Studies*, 18(2), 491-533. <https://doi.org/10.1093/rfs/hhi017>
- Cronbach, L. J. (1974). *Essentials of psychological testing*. Harper and Row.
- Goda, G. S., Shoven, J. B., & Slavov, S. N. (2011). What explains changes in retirement plans during the Great Recession? *The American Economic Review*, 101(3), 29-34. <https://doi.org/10.1257/aer.101.3.29>
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2010). *Multivariate data analysis* (7th ed.). Pearson Education.
- Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2014). The economic importance of financial literacy: Theory and evidence. *Journal of Economic Literature*, 52(1), 5-44. <https://doi.org/10.1257/jel.52.1.5>
- Merton, R. C. (2014). The Crisis in Retirement Planning. *Harvard Business Review*, 92(7/8), 43-50.
- Thaler, R. H. (1990). Anomalies: Saving, fungibility, and mental accounts. *Journal of Economic Perspectives*, 4(1), 193-205. <https://doi.org/10.1257/jep.4.1.193>
- Yaari, M. E. (1965). Uncertain lifetime, life insurance, and the theory of the consumer. *The Review of Economic Studies*, 32(2), 137-150. <https://doi.org/10.2307/2296058>